

80

Colecția POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

H. MATEI

PEȘTERA NOVACULUI

★

EDITATĂ DE REVISTA
ȘTIINȚĂ și TEHNICĂ

HORIA MATEI

„Peștera Novacului"

★

Colecția „Povestiri științifico-fantastice"
80

CUVINT INAINTE

Cele dintîi lecturi ne-au fost basmele, poveştile cu haiduci, romanele de aventuri, tot ce se adresa fanteziei noastre, sufletului dornic de călătorii în epoci şi tărîmuri depărtate, în trecutul misterios, în viitorul şi mai misterios.

Dorul acesta al adolescenţei nu e decît nevoia de a şti, de a cunoaşte, de a sparge cercul strîmt al cotidianului, de a se avînta în regiuni necunoscute, bănuite şi întruchipate dincolo de cadrul redus în care era nevoită să evolueze copilăria noastră.

Cine din generaţia mea n-a citit şi n-a pizmuit pe Robinson Crusoe, pe Guliver, pe eroii lui Walter Scott, Jules Verne sau Fenimore Cooper, cine n-a călătorit cu „Emigranţii în Brazilia", cartea profesorului Ioan M. Riureanu, cu personajele mitologice ale lui Ispirescu şi cu cele istorico-legendare ale lui N. D. Popescu sau Petre Dulfu?

Intre două cărţi pline de călătorii pe insule şi continente exotice, între populaţii primitive, de toate culorile, se perindau codrii şi bărăganele noastre, chipuri şi moravuri din trecut: Grula lui Novac, Păcală, haiducul isteţ care înfruntă potera zapciului sau a circ-serdarului. Şi, a doua zi, iată pe detectivul ingenios, descoperind pe răufăcătorul, şef de bandă, din Paris sau Londra, iată inventatorul genial care anticipează progresele ştiinţei, iată ocolul pămîntului în optzeci de zile şi iată călătorie în lună. Toate aceste lecturi ne stîmpărau şi ne aţiţau setea de ducă, ne ascuţeau mintea, ne instruiau, ne deschideau porţile literaturii de mai tîrziu şi ale vieţii însăşi.

Din păcate nu întotdeauna aceste cărţi erau scrise cum trebuie sau traduse într-o limbă curată. Nu totdeauna finalitatea lor era educatoare, mobilizatoare, moralizatoare ... Neghiină senzaţionalului cu orice chip, crescută din inte-

rese comerciale, se alătura grîului substanțial, binehrănitor, binefăcător, nu o dată elogiul crimei, admirația pentru asasinul sau escrocul de mare clasă erau leit-motivul acestor opuri sau opuscule, pe care nostalgia noastră le răsfoia, le devora în taină, în funduri de grădini sau în podul casei.

De aceea o anumită oprelişte, exercitată de părinți sau de învățători, punea la index această literatură în totalitatea ei.

Romanul de anticipație, deschizător de vaste orizonturi, de aspirații spre necunoscut, spre cucerirea tainelor planetei noastre sau a constelațiilor depărt te, era confundat cu narațiunea criminală, cu nuvela scabroasă, cu o g atuită desfășurare de fapte, oameni și peisaje.

Genul s-a compromis. Dar genul trebuie reabilitat, în sensurile lui constructive.

Redacția revistei „Știință și tehnică" și-a luat această nobilă sarcină oferind, pe un preț redus, maselor de cititori tineri sau adulți o colecție variată de scrieri științifico-fantastice, din care nu este exclusă narațiunea istorică. Istoria, chiar în formele ei literare, legendare, rămîne o știință și se încadrează perfect în preocupările conducătorilor acestei redacții.

Scriitori tineri sau vîrstnici sînt chemați să colaboreze la opera de popularizare sub o formă atrăgătoare a științei și tehnicii. Imaginația lor va fi stimulată de aceste jocuri ale fanteziei. Talentul literar se poate desfășura în toată voia pe tărîmurile unor investigații neobișnuite, ale unor subiecte altele decît ale romanului psihologic sau ale basmului pur.

În numărul de față, colecția de povestiri științifico-fantastice ne oferă lucrarea unui ziarist, Horia Matei, care, deși tînăr, dă dovada unei maturități scriitoricești remarcabile. E vorba de narațiunea „Peștera Novacului". O poveste care se petrece în zilele noastre, dar și pe vremea domnitorului Petru Cercel, în regiunea Rucărului, la Pietra Craiului, un amestec de actualitate cu evocări din trecut. În atmosfera aceea idilică, unde ciobanii doinesc din fluiere de soc, iar fetele și nevestele cos minunate țesături, poate cele mai frumoase din țara noastră și de pretutindeni, în acea lume patriarhală în cadrul pitoresc al Carpaților, se desfășoară acțiunea povestirii lui Horia Matei. Nu este o simplă literatură sămănătoristă, ci evocarea cu tîlc a unor vremi bătrîne, proiectarea în trecut a unei acțiuni din zilele noastre, amestecul de eroi de acum patru sute de ani cu

personaje din actualitate. Aceste personaje sînt un profesor universitar, un istoric, un geolog, o studentă, un pionier, un țăran bătrîn... Oameni cu purtări obișnuite, în viața lor de toate zilele, ei își dau pe față, înaintea unui eveniment neobișnuit, ascunzișurile sufletești: la unii se manifestă onestitatea, curajul, încrederea în om, la alții egoismul, lăcomia, lașitatea.

Scrisă cu poezie, dar și cu erudiție, cu fantezie, dar și cu preocupări realiste, istorisirea lui Horia Matei captivează pe lector de la primele pagini și-i ține atenția încordată pînă la urmă. Cadrul pitoresc, caracterizarea fizică și sufletească a eroilor, dialogul viu, descripțiile pitorești se îngemănează în „Peștera Novacului", realizînd o lucrare foarte interesantă, foarte personală, menită să farmece sutele de mii de lectori ai acestei colecții.

Acad. **VICTOR EFTIMIU**

CAPITOLUL ÎNTÎI

în care facem cunoștință cu profesorul Iosif Anton și cu studentul său preferat și unde aflăm de o întîmplare din 1802

În după-amiaza aceea caldă de la sfîrșitul lui august, profesorul Iosif Anton se plimba îngîndurat prin livada întinsă care înconjura casa așezată pe o muche de deal. Jos, de-a lungul văii, pe pajiștile verzi-gălbui mărginite de garduri închipuind curioase figuri geometrice, se zăreau, răsfirate, stogurile de fîn — ca niște căciuli uriașe și țuguiate —, iar mai departe, pe după cotul șoselei prăfuite, casele marginașe ale Rucărului. În cealaltă parte, către ferăstrăul de apă dinspre Dragoslavele, se ghicea firul argintiu al Dîmboviței, deasupra căruia plutea parcă un fum albăstrui.

Profesorul Anton venea în fiecare vară la Rucăr. Sosea cu o valiză mică — în care se aflau haina de schimb și un ibric de cafea — și cu două cufere mari pline de cărți și de fișe umplute cu scrisul lui mărunt și nervos. Totdeauna trăgea la moș Petrache Negară. Îi plăcea izolarea casei de pe deal, unde avea liniștea necesară studiului, îi plăceau ve-

randa încăpătoare cu geamlîcuri de sticlă colorată, livada largă mirosind mereu a fîn proaspăt cosit și prosărala cu pomi umbroși. Aici crease — în ultimul sfert de veac — cîteva dintre lucrările care-l situaseră printre istoricii noștri de frunte și făcuseră ca faima sa să depășească granițele țării.

De mai bine de un ceas se plimba, cu pipa stinsă în colțul gurii, pe cărarea ce mergea de-a lungul verandei, urmărit de privirea lui Ursu, cîinele mare, lătos al lui moș Petrache. Din cînd în cînd, profesorul scotea din buzunar ceasul mare, demodat, legat de cheutoarea vestei cu un lănțug de argint. Gestul era aproape automat, și de multe ori privirea savantului aluneca, distrată, peste cadranul ceasului, fără să înregistreze realmente ora. Era totuși limpede că aștepta pe cineva și cînd moș Petrache — pe care lătrăturile vesele ale lui Ursu l-au anunțat încă de departe — intră pe poartă, cu coasa pe umăr și desaga în spinare, profesorul îi întrebă :

— Autobusul a sosit ?

Bătrînul, obișnuit să măsoare timpul după poziția soarelui, lăsă coasa în iarbă, își scoase pălăria veche cu borurile pleoștite și privi în zare.

— Acuș vine, zise după ce chibzui puțin.

Profesorul scoase iar ceasul și — fără să-l privească — îl puse la loc în buzunarul vestei, apoi își continuă plimbarea.

După cîteva minute păru să-și amintească ceva și, apropiindu-se de șopronul lîngă care bătrînul se apucase să spargă niște lemne, îi spuse :

— Deseară avem un musafir la masă...

Fu întrerupt de scîrțîitul porții vechi cu țîțîni ruginite și de lătrăturile cîinelui, care anunțau sosirea unui străin. Într-adevăr, pe cărarea ce urca spre casă pășea un tînăr înalt, cu trăsăturile regulate și cu privirea deschisă.

— Paul ! strigă savantul și alergă în întîmpinarea noului venit, strîngîndu-i mîna cu căldură. Am primit telegrama și te așteptam cu nerăbdare.

Porniră împreună pe cărare, întovărășiți de lătrăturile din ce în ce mai potolite ale lui Ursu, care-și dăduse seama că străinul e un prieten.

După ce lepădă rucsacul și se spălă cu apă de izvor adusă de moș Petrache într-un ciubăr vechi, tînărul se așeză într-unul dintre cele două fotolii de răchită împletită de sub nucul din fața verandei. Savantul luă loc de cealaltă parte a mesei încărcate cu cărți și manuscrise, își umplu pipa cu

tutun galben și o aprinse. Cîtva timp tăcură privind peste crestele dealurilor ce străluceau puternic în bătaia soarelui de după-amiază. Pe pajiști, oamenii care coseau fînul cu mișcări regulate păreau niște păpuși mici trase de sfori, pitici din lumea ideală a basmelor copilăriei.

În sfîrșit profesorul rupse liniștea:

— Nu e un secret pentru nimeni, începu el, că ai fost studentul meu preferat. Încă din primul an de facultate, cu intuiția de profesor bătrîn și experiența mea de peste treizeci de ani, am găsit la dumneata calitățile excepționale care anunțau pe viitorul cercetător, pe omul de știință care va continua lucrările noastre, ale celor din generația mai veche. Nu, nu protesta. Știi că nu obișnuiesc să-mi ascund părerile sub vorbe meșteșugite.

Tăcu o clipă și căută în teancul de hîrtii de pe masă, de unde scoase o mapă de carton.

— Te-am chemat aici, continuă el, ca să te ajut la întocmirea lucrării de aspirantură. Am așteptat vacanța, fiindcă e posibil ca faptele și documentele ce ți le voi înfățișa să nu-ți fie de nici un folos. În cazul acesta, nu mi-aș fi iertat că ți-am răpit timpul. S-ar putea de asemenea ca — pornind de la cele trei descoperiri ce ți le voi împărtăși acum — să întocmești o lucrare care va arunca o lumină cu totul nouă asupra unei întregi perioade din istoria poporului nostru.

Savantul se opri din nou, privind gînditor către cel așezat în fața lui. Tînărul urmărea cu deosebit interes cele ce-i spunea profesorul. Conversația părea că a captat și atenția lui Ursu, care — așezat pe labele dinapoi — urmărea cele ce se petreceau la masă, aruncînd și cîte o privire spre bucătărie, unde moș Petrache ațîțase focul și cernea mălaiul pentru pregătirea mesei de seară.

— Cele trei întîmplări pe care ți le voi povesti acum, urmă profesorul, n-au în aparență nici o legătură între ele. Spun „în aparență", fiindcă în realitate s-ar putea să fie strîns legate. Rămîne ca această legătură, a cărei posibilitate eu am dedus-o teoretic, dumneata să încerci a o dovedi practic.

Observînd gestul de nerăbdare al tînărului, savantul zîmbi:

— Ți se pare cam curioasă această introducere... Noi, oamenii de știință, folosim cîteodată metode de cercetare asemănătoare cu cele ale detectivilor din romane. Așa că dă-mi voie să fiu puțin... misterios și în expunerea mea.

— Dar n-am vrut să...

— Am glumit, îl întrerupse savantul. Dar nu e mai puțin adevărat că munca noastră se aseamănă uneori cu cea a detectivilor aflați în fața unui caz misterios, pe care trebuie să-l elucideze prin deducție și cercetări minuțioase.

Profesorul Anton își umplu din nou pipa, o aprinse și, după ce pufăi de cîteva ori, continuă :

— Prima dintre cele trei întîmplări — ți le voi expune cronologic — se situează în 1802. Am aflat-o cu prilejul unei vizite făcute la Muzeul din Cîmpulung, în urmă cu cîțiva ani. Există la muzeul acesta o bucată de bronz pe care este gravat un fragment din stema veche a Țării Romînești. Am fotografiat-o.

Savantul deschise mapa și scoase o fotografie mult mărită, pe care o întinse peste masă interlocutorului său. Pe fotografie se vedea destul de limpede vulturul cu cruce în cioc, caracteristic vechii steme valahe. În partea de jos, spre stînga, se distingeau patru litere slavone : Р А Ш Ѣ. Restul inscripției lipsea.

— R—A—Ș—C, descifră tînărul.

— L-am întrebat pe directorul muzeului, continuă profesorul — un fost student de-al meu —, de unde provine bucata de metal. N-a putut să-mi răspundă pe loc, dar cîteva luni mai tîrziu am primit la București o scrisoare de la el în care îmi arăta că fragmentul a fost găsit — în ultimul deceniu al veacului trecut — de către un profesor al liceului din Cîmpulung și donat muzeului. Folosise zeci de ani ca plită la o stînă de la poalele Pietrei Craiului. Om scrupulos și pasionat de istorie, acel profesor de liceu întreprinsese o adevărată anchetă printre ciobani spre a afla unde găsiseră bucata de bronz. Dar aproape nici unul nu-și mai amintea. Toți erau însă de acord că plita aceea se afla acolo de cînd apucaseră ei. Așa scria directorul muzeului în scrisoarea sa.

— Ați spus, dacă nu mă înșel, că este vorba de o întîmplare din 1802...

— Răbdare, tinere, răbdare. Ajung numaidecît și acolo. Cîțiva ani nu m-am mai interesat de bucata aceea de metal. Iarna trecută, însă, cu prilejul unor lucrări, am vizitat Muzeul militar din București. Aici, privind mai îndeaproape celebrul tun de la Tîrgoviște, una dintre primele piese de artilerie lucrate în țară, am fost izbit de unele amănunte. Iată aici o reproducere, în mărime aproape naturală, a inscripției de pe țeavă.

Savantul deschise din nou mapa și scoase încă o fotogra-

fie, pe care o trecu tînărului. Acesta o cercetă cu atenție, apoi apropie cele două fotografii și sări în picioare.

— E limpede, strigă. Plita ciobanilor e fragmentul unui tun vechi de la Tîrgoviște. Literele Р А Ш К vin de la ПЕТРАШКО, adică Pătrașcu. Inscripția slavonă sună:

„Făcut de Io Petru Voevod,
fiul lui Pătrașcu Voevod,
nepot Radului Voevod”.

— Așa este, făcu savantul și se lăsă satisfăcut pe speteaza scaunului. Privește mai atent inscripția și vei vedea că la ambele piese litera R — care în slavonă se scrie P — este lungită jos, iar litera K nu are picioarele egale. Dar nu m-am mulțumit numai cu aceasta. Am dat la analiză probe de metal de la cele două piese, iar rezultatul a fost că sînt confecționate dintr-un aliaj de aramă și cositor aproape identic. Este deci în afară de orice îndoială că fragmentul găsit la poalele Pietrei Craiului provine de la unul dintre vechile tunuri ale turnătoriei de la Tîrgoviște.

— Dacă nu mă înșel, turnătoria s-a făcut prin 1583 sau 1584, după modelul aceleia de la Veneția. De altfel aici lucrau și meșteri italieni aduși din republica dogilor, renumită pe vremea aceea prin armele pe care le fabrica.

— Foarte adevărat, întări profesorul.

— Totuși, zîmbi tînărul, nu văd ce legătură poate avea turnătoria de tunuri de la Tîrgoviște cu o întîmplare din 1802...

— Ești tînăr și grăbit, se necăji profesorul. Apoi, ca și cînd ar fi voit cu tot dinadinsul să pună la grea încercare răbdarea interlocutorului său, începu să-și curețe meticulos pipa, o umplu din nou cu tutunul lui galben și o aprinse, învăluindu-se într-un nor albăstrui. Pe urmă, socotind probabil că fostul său student și-a primit pedeapsa pentru nerăbdarea de care dăduse dovadă, continuă:

— În vara următoare, am venit — ca în fiecare an — aici, la Rucăr. Cu acest prilej m-am deplasat la Cîmpulung ca să cercetez mai în amănunt împrejurările care au dus la descoperirea fragmentului de tun, ce servise drept plită ciobanilor din regiune. Profesorul care-l găsise murise de mult, dar fiul său mi-a pus la dispoziție un jurnal pe care cercetătorul modest și anonim, dar pasionat și plin de inițiativă, îl ținuse cu meticulozitate. Jurnalul fusese găsit, după moartea profesorului, printre cărțile și lucrările sale. Din cele scrise în jurnal reiese că unul dintre bătrînii baci din regiune ar fi

declarat că bucata de metal a fost găsită în 1802. Povestea o ştia de la bunicul său...

— Dar cum a reuşit ciobanul acela să identifice cu atita exactitate anul? Mi se pare foarte puţin probabil ca...

— Anul nu l-a identificat nici bătrînul baci şi nici măcar zelosul profesor cîmpulungean. Cu voia dumitale, această identificare mi-am permis s-o fac eu...

Din nou savantul se lăsă pe speteaza scaunului, privind amuzat la fostul său student. Acesta urmărea concentrat propriile sale gînduri. Era vădit frămîntat de cele ce-i expunea profesorul. Cufundaţi în discuţie, cei doi nici nu observaseră că soarele începuse să se ascundă pe după dealurile împădurite dinspre apus, colorînd marginile norilor într-o gamă variată, ce mergea de la roşul cel mai aprins pînă la violet.

— Cum aţi reuşit, întrebă tînărul, să situaţi în timp întîmplarea după mai mult de 150 de ani?

— Mi-am permis să copiez din jurnalul cu pricina, urmă profesorul fără să ţină seamă de întrebarea ce i se pusese, pasajul care ne interesează.

Scoase din mapă o foaie dactilografiată pe care tînărul citi:

„Declaraţia lui Gheorghe Boldeanu, cioban la stîna de la Cerdacul Stanciului":

„Bunicul meu îmi povestea, cînd eram mic, că vremurile cînd intrase el pentru prima oară la stînă erau foarte vitrege, şi oamenii ajunseseră la sapă de lemn. Boierii asupreau pe ţărani, vătafii furau ca-n codru, slujitorii domneşti luau şapte piei de pe bieţii oameni, care n-aveau de unde plăti dările tot mai mari. Pe drumuri se înmulţiseră tîlharii şi într-un singur an s-au schimbat trei domni, şi care cum venea punea biruri noi şi grele".

Cuvintele „într-un singur an s-au schimbat trei domni" erau subliniate cu creionul roşu.

Tînărul citi mai departe:

„La fărădelegile boierilor şi ale ciocoilor s-a adăugat grea urgie care căzu în acel an peste ţară. Într-o noapte s-a despicat pămîntul şi s-au mişcat munţii din loc, s-au dărîmat casele şi au belegit pe oameni şi nici măcar sfînta biserică a lui Radu Vodă din Cîmpulung n-a scăpat. A doua zi dimineaţa, oamenii care treceau spre oraş au văzut la poalele pietrei celei mari, unde se află Peştera Novacului, fierărie stricată şi o roată ruptă. Şi popa Ilie le-a spus că e carul ar-

hangheiului Mihail, care a venit să pedepsească pe oamenii înrăiți și păcătoși. Mulți ani nu s-a atins nimeni de fierul acesta pînă l-au cules ciobanii și au făcut plită".

Și în paragraful acesta existau unele sublinieri: „s-a despicat pămîntul și s-au mișcat munții din loc", iar mai jos: „nici măcar sfînta biserică a lui Radu Vodă din Cîmpulung n-a scăpat".

Povestirea bacîului Boldeanu se termina astfel:

„În Peștera Novacului, zice-se că sălășluia haiducul Eftimie, care băgase groaza în boieri și în zbirii stăpînirii. În noaptea cînd a căzut urgia peste țară, Peștera Novacului s-a surpat și s-a astupat cu pietroaie mari. Ce s-a făcut Eftimie Haiducul, nimeni nu știe și nimeni nu l-a mai văzut de-atunci."

După ce tînărul termină lectura, profesorul Anton întrebă:

— Acum îți dai seama cum am dedus că toate acestea s-au întîmplat în 1802?

— „Într-un singur an s-au schimbat trei domni", murmură celălalt, citind prima frază subliniată.

— Adică în 1802, făcu triumfător savantul. Mai întîi Mihai Suțu pînă în iulie, apoi Alexandru Suțu pînă la 1 septembrie, apoi Constantin Ipsilanti.

Tînărul sări în sus agitat:

— E limpede, strigă el. „S-a despicat pămîntul și s-au mișcat munții..." Cutremurul! Cutremurul din 1802, care a distrus biserica lui Radu Negru din Cîmpulung! Biserica e monument istoric; datează din veacul al XVI-lea și mai tîrziu a fost restaurată de Matei Basarab; grav avariată la cutremurul din 1802, a fost refăcută, douăzeci și cinci de ani mai tîrziu, de Grigore al IV-lea Ghica. Aici e îngropat Nicolae Alexandru Basarab, care a murit în 1364.

Bătrînul savant dădea din cap satisfăcut.

— Tot ce spui e foarte adevărat. Ai o memorie excepțională. Vei fi un bun profesor de istorie.

— Nu e chiar așa. Azi dimineață, înainte de a lua autobusul spre Rucăr, am vizitat biserica și am avut astfel prilejul să-mi reîmprospătez aceste date. Dar, mă întreb, cum de s-a putut ca în urma unui cutremur să apară subit un tun fabricat cu peste două sute de ani înainte. Fiindcă pentru noi e acum limpede că nu e vorba de roata de la carul arhanghelului Mihail, cum spunea acel popă Ilie, ci de roata tunului valah de la Tîrgoviște...

În clipa aceasta, moş Petrache se apropie şi-i pofti la masă. Ultimele raze roşiatice ale soarelui, ce apunea, abia mai reuşeau să-şi facă drum din spatele dealurilor împădurite, iar în văi începeau să plutească umbrele serii. De departe, pe după cotul Dîmboviţei, răzbătea zvon de tălăngi.

— Mi-e teamă că va trebui să amînăm discuţia pentru după masă, zîmbi profesorul, ca să nu supărăm pe gazda noastră. De altfel în a doua întîmplare pe care ţi-o voi relata, moş Petrache Negară îşi are rolul său...

CAPITOLUL AL DOILEA

în care e vorba de salba Ancăi, fata învăţătorului din Rucăr, şi de o interesantă scrisoare sosită de la domnul Antonio Aldobrandini din Veneţia

După masă, moş Petrache strînse farfuriile şi profesorul Anton aduse maşina cu spirt şi ibricul de cafea.

— N-am făcut pregătiri deosebite pentru dumneata, se crezu savantul dator să-l anunţe pe musafirul său. Aşa mîncăm în fiecare seară: mămăliguţă, lapte, brînză, unt... Produsele stînii de la Cerdacul Stanciului, adăugă el zîmbind, ale stînii unde ani de zile a folosit drept pilă o bucată din ţeava unuia dintre primele tunuri valahe.

Afară se întunecase, şi moş Petrache aduse încă o lampă. Mirosul cafelei umplea veranda, amestecîndu-se cu cel al fînului cosit şi al florilor sălbatice de munte. Zgomotele de afară se potoleau încetul cu încetul.

După ce-şi aprinse pipa şi moş Petrache îşi trase lîngă masă un scaun scund, cu trei picioare, savantul începu să povestească:

— Moş Petrache şi cu mine sîntem prieteni vechi. În 1916, la intrarea ţării în război, abia împlinisem 20 de ani. Eram sublocotenent într-un regiment de vînători de munte şi aveam în compania mea un sergent pe numele Negară Petre...

— Sergent-major, interveni moş Petrache oprindu-se o clipă din îndeletnicirea căreia i se deda cu mare atenţie: răsucitul unei ţigări groase, din tutun negru, într-o bucată de ziar ce ţinea loc de foiţă.

— Da, sergent-major, se corectă profesorul. În septem-

tele am fost cantonați lîngă Rucăr, aproape de vechea graniță, unde se aflau diviziile a XII-a și a XXII-a, sub comanda generalului Traian Găiseanu, iar în octombrie am luat parte la luptele de la Matiaș, Valea Pravățului și Lerești. Au fost grele încercări pentru trupele noastre.

Savantul se opri să-și umple pipa, operație care părea totdeauna să-i absoarbă întreaga atenție. Tînărul observă însă — după încruntarea sprîncenelor profesorului — că acesta se gîndea intens, încercînd, probabil, să readucă în memorie unele amănunte pe care cei peste patruzeci de ani scurși de atunci le știrbiseră.

— Plutonul pe care-l comandam era răspîndit printre stîncile cele mari, cu forme uneori ciudate, cu care este presărată coama muntelui pietros unde se află Cerdacul Stanciului. Aveam misiunea să apărăm drumul îngust și întortocheat, cunoscut sub numele de Poteca Grănicerilor. Locul ales era într-adevăr prielnic. Din spatele stîncilor și tufelor de alun și ferigi, puteam ține sub supraveghere o bună porțiune a drumului șerpuit de la poalele muntelui pînă în vale spre Dragoslavele, unde se aflau clădirile, pe atunci temporar părăsite, ale stînii. Dar trupele germane ale generalului prusac Kurt von Morgen fuseseră peste noapte întărite cu unități de artilerie, care în zorii zilei de 1 noiembrie ne luară sub focul lor ucigător. Fiecare stîncă a fost bătută de obuze, și întregul munte se cutremura din mărunțaie. Cred că nici cutremurul cel mare din 1882, de care vorbeam mai înainte, n-a fost mai violent.

Moș Petrache clătină capul în semn de aprobare, și cutele adînci din obrazul ars de soare dădură gurii o expresie amară. Amintirile războiului nu sînt niciodată plăcute.

— Am căzut rănit, urmă savantul. O schijă de obuz m-a lovit în șold, provocîndu-mi o hemoragie în urma căreia mi-am pierdut cunoștința. M-am trezit multe zile mai tîrziu, după ce zăcusem o vreme între viață și moarte. M-am trezit într-o frumoasă amiază de toamnă, într-un pat cu așternut proaspăt mirosind a levănțică, așezat pe o verandă cu geamuri mari, luminoase. E veranda pe care ne aflăm în clipa aceasta, și patul era în colțul acela, unde se află și acum.

Privind într-o parte și foarte încurcat, bătrînul Negară se prefăcea că se caută prin buzunarele sumanului.

— Ce cauți, moș Petrache, îl întrebă savantul făcînd cu ochiul către tînăr.

— Ăă... tutunul... nu știu unde l-am pus.

— E pe masă, drept în fața dumitale, rîse savantul și

împinse spre bătrîn punga veche, din piele de căprioară, legată cu șiret la băieri.

— Mai tîrziu, continuă el adresîndu-se tînărului, am aflat cum ajunsesem aici. Sergentul — vreau să zic sergentul-major — Negară Petre m-a dus cîțiva kilometri în spinare, pe lîngă liniile inamicului, riscîndu-și viața ca s-o salveze pe a mea.

Moș Petrache, din ce în ce mai încurcat, se căuta din nou prin buzunare, privind cu desperare ba în tavan, ba spre dușumeaua podită cu lemn a verandei.

— Iar ai pierdut ceva, moș Petrache, îl luă peste picior profesorul.

— ...chibriturile...

— Tot pe masă.

În timp ce bătrînul își aprindea țigara groasă mormăind în barbă, profesorul Anton făcu din nou tînărului cu ochiul. Apoi continuă:

— Deși în memorabila zi de 4 noiembrie trupele romînești obținuseră victoria, celebra victorie de la Cîndești-Albești, comandamentul nostru ordonă retragerea, deoarece efectivele noastre erau inferioare celor germane, care, de curînd, primiseră ca întăriri puternice unități de artilerie. Cîteva zile mai tîrziu, trupele germane ocupară întreaga regiune. Moș Petrache, adică tînărul sergent-major Negară Petre de atunci, împreună cu mama sa, care mai trăia, mă îngrijiră cu mult devotament. După trei săptămîni eram aproape complet restabilit și am început să fac scurte plimbări în zilele frumoase ale acelei toamne tîrzii. Într-una dintre aceste zile — îmi amintesc ca azi, era într-o joi, zi de tîrg în Rucăr — am cunoscut-o pe Anca. Era frumoasă Anca, și eu aveam douăzeci de ani...

Savantul tăcu brusc și rămase cu privirea pierdută peste crestele depărtate ale munților, care, în albastrul din ce în ce mai întunecat al serii de vară, se conturau vag în zare. Bătrînul savant zîmbea unei amintiri...

— Dar asta e altă poveste, continuă el. Anca, fata învățătorului din Rucăr, purta la gît o salbă nouă din bani de aur, de care era foarte mîndră. Ca unul ce studiasem istoria, mă pricepeam puțin și la numismatică și am remarcat că salba Ancăi se deosebea mult de cele obișnuite pe care le purtau de obicei fetele în zi de sărbătoare. Nu erau galbenii, bănuții de aur romînești și nici icosarii și mahmudelele turcești, ci monede foarte vechi, în majoritate țechini și ducați venețieni, florini din cei mai autentici bătuți în monetă-

riile din Florenţa, taleri nemţeşti şi scuzi franţuzeşti. Foarte intrigat, am întrebat-o de unde are salba cu monede atît de puţin obişnuite pe meleagurile noastre. La început n-a vrut să-mi spună, apoi mi-a mărturisit că a găsit monedele — cîteva zile după bătălia cea mare de la Cîndeşti-Albeşti — aproape de Cerdacul Stanciului, printre sfărîmăturile stîncilor bătute de obuzele nemţeşti. În cursul unei plimbări pe care am făcut-o amîndoi, mi-a arătat locul: era chiar la poalele muntelui în care se afla Peştera Novacului.

Tînărul tresări şi se uită întrebător la profesor. Acesta scutură scrumul din pipă şi — fără să ţină seamă de întrebarea mută din ochii studentului său — continuă:

— Am uitat să-ţi relatez un amănunt pe care te rog să-l reţii: Peşterea Novacului, vechiul sălaş al haiducului Eftimie, care fusese astupată la cutremurul din 1802, era din nou accesibilă. Un obuz german nimerise stînca uriaşă ce astupa intrarea, prefăcînd-o în ţăndări. Astfel ca, după mai mult de 100 de ani — mai exact după 114 ani —, am fost primul om care a pătruns din nou în această grotă, care fusese ştearsă de pe harta topografică a Pietrei Craiului. E destul de puţin adîncă, formată — după cîte mi-am putut da seama — prin acţiunea de dizolvare a unor ape de infiltraţie calcaroase, ca şi peşterile de la Polovragi, Ialomicioara, ca şi peştera Dîmbovicioara, ce se află la numai cîţiva kilometri de Rucăr. Romantismul vîrstei mele fragede de atunci a rămas profund dezamăgit: n-am găsit urme de oameni primitivi, nici de urşi, hiene sau lupi de cavernă şi nici măcar vreun semn că haiducul Eftimie trecuse pe-acolo. Eram, ce-i drept, complet nepregătit — nu aveam măcar o lumînare pentru explorarea colţurilor mai întunecoase —, dar mi-am dat seama că obuzul german nu putuse înlătura toate urmele cutremurului; era limpede că pe vremea legendarului haiduc peştera fusese mult mai mare, iar cutremurul din 1802 nu-i astupase numai intrarea, ci-i prăbuşise şi bolţile în adînc.

Profesorul se opri şi începu să prepare încă un rînd de cafele. Cînd flăcăriile albăstrui ale spirtului începură să danseze vesele în jurul ibricului, savantul vorbi mai departe:

— Cîteva săptămîni după aceea m-am despărţit de Anca. Mă restabilisem complet şi, împreună cu moş Negară — cu sergentul-major Negară Petre —, am plecat prin ţara ocupată de trupele germane; auzisem că regimentul nostru se regrupase undeva în Moldova şi speram să putem ajunge acolo. N-am mai vorbit cu Anca despre salba ei. Ea credea că un soldat austro-ungar pierduse monedele în timpul bătăliei. Era

însă puțin probabil: cine ia cu el în război o colecție de monede din veacurile al XV-lea și al XVI-lea? La despărțire, pe peronul gării din Cîmpulung, fiata învățătorului mi-a dăruit o monedă din salba ei...

Din nou vorbitorul deschise mapa; de astădată scoase un plic de celofan în care lucea o monedă mică de aur. Tînărul luă plicul și-l apropie de lampă:

— Dar asta, făcu el după cîteva clipe, e o monedă bătută de Henric al III-lea al Franței! Inscripția se vede foarte limpede.

— Întocmai. Henric al III-lea, fiul Ecaterinei de Médicis, ultimul din dinastia Valois. Această monedă este ceea ce se chemă un „écu d'or au soleil"[1] și a fost bătută, cum bine ai remarcat, în jurul anului 1580, în timpul domniei lui Henric al III-lea...

— ... care a domnit, dacă nu mă înșel, pînă în 1589, cînd a fost asasinat de un dominican fanatic.

— Așa este.

Profesorul se lăsă iar pe speteaza scaunului, atitudine pe care o lua întotdeauna cînd un student răspundea deosebit de bine la examen.

Tînărul se simțea ca în anii de facultate, la seminariile și colocviile de istorie medievală...

— Fragmentul unui tun construit prin 1580, murmură el, o monedă bătută în jurul anului 1580...

Savantul dădu din cap în semn de aprobare.

— Ți-am spus, continuă el, că cercetătorul istoriei vechi este uneori nevoit să lucreze ca un detectiv: adună fapte izolate, deseori mărunte și aparent fără legătură cu problema ce-l preocupă și clădește cu ele o ipoteză; apoi cercetează pentru a găsi dovezile că ipoteza sa e cea justă. Numai că, adăugă el zîmbind, istoricul nu se ocupă de amprente digitale și nu anchetează pe contemporanii săi, ci caută dovezile sale în cronici și hrisoave, printre ruinele orașelor dispărute și în picturile de pe zidurile vechilor mănăstiri... și uneori chiar în peșteri.

Tînărul sări în picioare agitat:

— Credeți că...

— Răbdare, tinere, îl potoli profesorul ridicînd mîna. Mai întîi să faci cunoștință și cu cea de-a treia piesă din dosarul meu. După aceea vom discuta împreună ipoteza.

Deschise mapa și scoase o scrisoare dactilografiată de

[1] Scud de aur.

care era atașată, cu o clamă, fotocopia mult mărită a unui document cu pecete.

— Scrisoarea pe care o vezi am primit-o în urmă cu cîteva luni de la prietenul meu profesorul Antonio Aldobrandini, directorul Muzeului orășenesc din Veneția. După cum știi, institutul nostru de istorie întreține corespondență cu institiții științifice de specialitate din diferite țări, făcînd schimb de materiale care interesează pe cercetătorii respectivi. Anul trecut am avut prilejul să-i trimit profesorului Aldobrandini — o somitate mondială în ceea ce privește istoria Veneției — unele date inedite cu privire la călătorii venețieni care au vizitat Țara Romînească și Moldova în secolele al XV-lea și al XVI-lea. Savantul italian s-a revanșat destul de prompt trimițîndu-mi fotocopia unei scrisori descoperite în arhivele orașului Veneția, scrisoare datată 24 mai 1589, în care — după cum vei vedea — e vorba de un voevod valah.

Savantul întinse peste masă fotocopia scrisorii. În timp ce tînărul parcurgea cu oarecare greutate textul vechi italian, profesorul îi dădea unele lămuriri:

— După cum vezi, scrisoarea este semnată Lucrezzia Cigala și adresată lui Scipione Cigala din Constantinopole. Știi, probabil, că acesta este numele creștinesc al lui Sinan Pașa, care era de origine albanezo-italiană și trecuse la mohamedanism, spre marea durere a mamei sale. Renegatul Scipione Cigala a urcat toate treptele ierarhiei demnităților turcești, ajungînd mare vizir. Deși papa Clement al VIII-lea l-a afurisit, mama sa, Lucrezzia Cigala, a continuat, după cum vezi, să corespondeze în ascuns cu el[1]. În mod special îți atrag atenția asupra celui de-al patrulea paragraf.

Tînărul citi rar, traducînd în romînește:

„Și mai află că aici, la Veneția, stă de cîtva timp un pribeag valah care-și zice «Petrus Demetrius Princeps et Haeres Valahiae[2]» și locuiește în palatul Ca Pozzo, lîngă casa Priuli, și are secretar pe un italian pe nume Francisco Sivori și o mulțime de servitori.

[1] Sinan Pașa a fost numit mare vizir la 3 aprilie 1589, cu aproximativ 50 de zile deci înainte de data scrisorii Lucrezziei Cigala. El a fost destituit din funcția aceasta în urma înfrîngerii suferite de armatele turcești — pe care le comanda — la Călugăreni, în august 1595, și a retragerii dezastruoase de la Giurgiu, sub presiunea armatelor lui Mihai Viteazul, în octombrie al aceluiași an.

[2] Petru Dimitrie, prinț și moștenitor al Valahiei. Voevodul valah își dădea titlul în latinește, după moda din apusul Europei.

Şi mai află că acest pribeag vrea să ia din nou tronul Ungro-Vlahiei, şi în palatul lui îl vizitează ambasadorul francez de Maisse şi are scrisori de recomandaţie de la senatul Veneţiei şi este sprijinit de papa, de regele Franţei şi de dogele Veneţiei.

Şi mai află că aici, la Veneţia, se spune că pribeagul valah va înapoia banii împrumutaţi cînd va ajunge iar domn în ţara lui, fiindcă atunci cînd a fugit înspre cetatea transilvană a Barassoviei [1] a ascuns într-o peşteră din munţi o comoară cu nestemate şi mulţi bani.

Şi-ţi scriu acestea ca prin iscusinţa ta să zădărniceşti planurile pizmaşe ale duşmanilor tăi ticăloşi, care uneltesc împotriva ta..."

— După toate aparenţele, zise profesorul, scrisoarea aceasta n-a ajuns niciodată în mîinile temutului Sinan Paşa. Aceasta este, de altfel, şi părerea prietenului meu, profesorul Aldobrandini. De ce n-a fost trimisă nu se va afla probabil niciodată. Poate Lucrezzia Cigala s-a răzgîndit sau poate că scrisoarea a fost interceptată de un spion al pribeagului voevod valah...

Tînărul nu mai era atent la cele ce-i spunea savantul. Privea gînditor reproducerea documentului şi murmura:

— O peşteră în munţi... înspre cetatea transilvană a Barassoviei...

Din nou se ridică în picioare şi începu să se plimbe agitat prin veranda îngustă.

— E limpede, strigă apoi. Sînt convins că...

— Răbdare, tinere, îl întrerupse bătrînul profesor. Ştiu ce vrei să spui, dar deocamdată e o simplă ipoteză. Ne trebuie dovezi, dovezi care să transforme ipoteza noastră în certitudine. De aceea te-am chemat aici. Te-am chemat în primul rînd fiindcă ai fost studentul meu preferat, în al doilea rînd fiindcă sînt — oricum — prea bătrîn ca să mă mai caţăr pe munţi, şi în al treilea rînd fiindcă cercetările noastre îţi pot fi de un real folos la întocmirea lucrării de aspirantură. Şi acum să facem un plan de bătălie...

Au stat pînă după miezul nopţii, aplecaţi asupra unei hărţi, discutînd îndelung, făcînd însemnări, întocmind itinerarii.

---

[1] Numele vechi latinesc al Braşovului (astăzi Oraşul Stalin). Cetatea Barassovia a fost clădită în 1211 de către cavalerii teutoni, aduşi aici de regele Ungariei, Andrei al II-lea. Ruinele cetăţii se văd şi astăzi pe dealul Tîmpa.

Într-un tîrziu, profesorul s-a ridicat îndreptîndu-se din șale, apoi și-a scuturat de cenușă pipa:

— Trebuie să-ți procuri echipamentul necesar de la Cîmpulung. Nu vorbi cu nimeni despre cele discutate astă-seară. Nu trebuie să uiți nici o clipă că deocamdată e doar o ipoteză... Cînd crezi că poți porni?

— Dacă ar fi după mine, chiar acum.

Savantul zîmbi:

— Tezaurul nostru a așteptat aproape patru sute de ani. Mai poate să aștepte o zi sau două...

Se despărțiră cu o strîngere de mînă.

Deși era tîrziu și avusese o zi obositoare, tînărul nu putu să adoarmă multă vreme. Stătea în pat și visa cu ochii deschiși. Cînd, în sfîrșit, ațipi, cocoșii cîntau pentru a doua oară.

CAPITOLUL AL TREILEA

în care e vorba de documentele unei cancelarii domnești și unde se pomenește pentru prima oară de Berthier

Un grup de patru excursioniști urcau dinspre Rucăr, pe poteca de pădure ce duce pînă la poalele Pietrei Craiului, la stînca mare și ciudat răsucită, cunoscută sub numele de Cerdacul Stanciului. Drumul în pantă lină era străjuit de molizi înalți și drepți, printre care se zăreau tufele de zmeură și pălăriile viu colorate ale ciupercilor. În dimineața limpede de vară se auzea numai ciripitul păsărilor de pădure, iar de jos, dinspre pășunile din vale, răzbătea cînd și cînd sunetul tălăngilor de la stînă.

Grupul celor patru nu avea nimic deosebit. În timpul lunilor de vară, mii de turiști de felul acestora bătătoresc potecile munților noștri, bucurîndu-se de aerul proaspăt și de frumusețea priveliștilor carpatine.

Cel care mergea în frunte era un bărbat de vreo 30 de ani, cu trăsăturile feței pronunțate; avea sprîncene stufoase, care aproape că se împreunau deasupra nasului cam borcănat, ceea ce făcea să pară că are ochii mici. Abundența părului din sprîncene era parcă o compensație pentru faptul că pe cap părul se rărise într-un început de chelie. Mihai Munteanu era geolog și nu scăpa nici un prilej să arate

tovarășilor de drum cunoștințele sale de specialitate. Uneori se oprea, cerceta pămîntul și explica:

— Ne aflăm pe un sol scheleto-turbos, care vestește turbăriile regiunilor înalte.

Ajungînd pe vreo coastă de munte, ținea să-i anunțe pe ceilalți că:

— Aici se îmbină destul de curios unele șisturi paleozoice de cristalinitate ridicată, cu conglomerate din cretacicul inferior.

Aceste remarci, a căror semnificație o înțelegea numai el, atrăgeau glumele celorlalți. Mai ales Ileana, logodnica lui, nu scăpa nici un prilej să-l ia peste picior:

— Parcă ai explora Antarctida sau izvoarele Amazoanelor și nu o potecă pe care ciobanii din Bucegi o bat de mii de ani.

Ileana Velescu era studentă la filologie și îndrăgostită de istorie, pe care o studia cu pasiune. Era blondă, de statură potrivită; ochii mari, verzi aveau o sclipire de umor. Bună camaradă, ținea pasul cu ceilalți și nu se plîngea de oboseală, cu toate că, pe alocuri, drumul accidentat solicita eforturi serioase din partea excursioniștilor.

Luase în excursie și pe fratele ei mai mic, Costel, un băiat de 10 ani, vioi și neastîmpărat, care se cățăra pînă în vîrful brazilor și imita strigătul cucului sau dispărea cîte un sfert de ceas, pentru ca apoi să apară zgîriat pe genunchi, cu cămașa ruptă și cu cravata de pionier plină cu zmeură proaspăt culeasă.

— De ce nu stai lîngă noi, îl dojenea sora lui. Vrei să cazi într-o prăpastie? Nu te mai iau niciodată cu mine.

— Lasă-l, intervenea Paul Coman. E doar vacanță. Curînd intră din nou la învățătură...

Ultimul membru al grupului, profesorul Coman — în care cititorul va recunoaște, fără îndoială, pe vizitatorul și fostul student preferat al savantului Iosif Anton — se atașase celorlalți abia la Cîmpulung. Avea cam aceeași vîrstă cu geologul Munteanu, pe care-l cunoștea de mult. Era acum mai îngîndurat ca de obicei; vorba lui molcomă accentua impresia de seriozitate, de preocupare, a feței sale; părea că se gîndește îndelung înainte de a spune ceva, chiar dacă era vorba de lucruri lipsite de însemnătate.

Cu o zi înainte, la Cîmpulung, în timp ce-și achiziționa unele lucruri trebuincioase excursiei pe care avea de gînd s-o întreprindă, îi întîlnise pe ceilalți. Hotărîseră să facă împreună prima parte a drumului, după care Paul Coman

urma să rămînă la stîna de lîngă Cerdacul Stanciului, unde se află Peştera Novacului, iar ceilalţi să-şi continue excursia spre Piatra Craiului.

Cu unul dintre camioanele exploatărilor forestiere făcuseră drumul pînă la Rucăr, de unde porniseră o dată cu răsăritul soarelui, aşa că pe la orele 9 au ajuns la Cerdacul Stanciului, prima etapă a excursiei. Cîteva sute de metri mai departe, lîngă un izvor cu apă limpede şi rece, s-au aşezat să se odihnească şi să mănînce. Cu acest prilej, zmeura culeasă de Costel fu foarte apreciată ca desert şi îi atrase laude chiar din partea surorii sale, care de obicei îl dojenea.

După-masă, bărbaţii aprinseră ţigări; Ileana spăla tacîmurile de aluminiu la izvor, şi Costel alerga după fluturi ca să-şi îmbogăţească insectarul.

— Frumoasă regiune, remarcă geologul.

— Da, splendidă, aprobă Comaň.

— Ai fost tăcut tot timpul. Nu ştiu dacă ai scos douăzeci de vorbe în total. Eşti îngîndurat, pari preocupat de ceva...

Tînărul profesor lăsă privirea să-i alunece departe, peste creasta stîncoasă a Pietrei Craiului, deasupra căreia goneau nori alburii mînaţi de vînt.

— Da, răspunse într-un tîrziu, mă preocupă într-adevăr ceva. De cîteva luni nu-mi dă pace...

Mihai Manteanu se întoarse şi privi cu atenţie faţa serioasă a prietenului său.

— Nu vrei să-mi împărtăşeşti această preocupare a ta? Poate să-ţi fiu de folos, cine ştie? Se spune că două minţi judecă mai bine decît una singură... E ceva grav?

Celălalt zîmbi fără să vrea, şi trăsăturile feţei i se destinseră.

— Nu. Nu e grav. E în legătură cu cercetările mele. Ştii că am studiat istoria şi acum fac aspirantura. Mă frămîntă o chestiune legată de lucrarea pe care o întocmesc pentru aspirantură.

Geologul izbucni în rîs.

— Ei, lasă-te să te bată! Şi eu care credeam că cine ştie ce nenorocire ţi s-a întîmplat. Ce temă are lucrarea ta?

— Despre viaţa şi domnia lui Petru al III-lea, a lui Petru Cercel, cum i se mai spune.

— Şi ce poate fi atît de complicat în aceasta? Nu mă pricep prea bine la istorie, dar cred că s-au scris mii de pagini despre acest voevod al tău. Nu văd de ce te frămînţi atît. Ai un talent deosebit să-ţi creezi probleme...

Profesorul Coman nu răspunse. Privea în zare, înspre înălțimile stîncoase; părea că s-a închis iar în el. Fără nici un motiv, Mihai Munteanu avea impresia că mersese prea departe. Ileana, care se întorsese de la izvor și ștergea tacîmurile cu un șervet, interveni:

— Iartă-l pe Mișu. E cam repezit. El, ca geolog, se ocupă de pietre, care n-au suflet. Nu înțelege cît de frumoasă e istoria, cum îmbină ea legenda cu viața, cum filele îngălbenite ale unui letopiseț sau pergamentul unui hrisov cu peceți îți pot dezvălui sufletul — măreț sau meschin, generos sau lacom, iubitor sau plin de ură — al unor oameni care au trăit cu veacuri în urmă... Ca să simți farmecul minunat al istoriei, trebuie s-o cunoști și s-o iubești.

Studenta vorbea cu aprindere. Ceilalți doi o priveau, uimiți oarecum de pasiunea pe care o punea în ceea ce spunea. Dar, după o clipă, ea începu să zîmbească și întrebă:

— De ce tocmai despre Petru Cercel? A domnit, mi se pare, numai doi sau trei ani. Sînt atîția voevozi mai mari, mai viteji, despre care s-ar putea întocmi lucrări interesante.

Profesorul se însufleți.

— Cred că te înșeli. Istoria noastră cunoaște foarte puțini voevozi care au avut o viață atît de interesantă ca Petru Cercel. Era deosebit de cult. Studiase pe clasici, vorbea mai multe limbi, scria poezii în italienește. A stat mulți ani în Franța, la curtea regelui Henric al III-lea; a călătorit mult, a fost la Constantinopole, în insula Rodos, la Veneția, în Polonia și în Siria, la Viena și în aproape tot Occidentul. Coresponda cu Ecaterina de Médicis[1], cu împăratul Maximilian al II-lea[2], cu ducele de Guise[3]. A ridicat Biserica domnească din Tîrgoviște și a construit prima fabrică de tunuri din Țara Romînească, după modelul celei din Veneția. Dar nu e mai puțin adevărat că unele documente arată

---

[1] (1519—1589) Soția regelui Henric al II-lea al Franței și mama a trei regi: Francisc al II-lea, Carol al IX-lea și Henric al III-lea. Petru Cercel a cunoscut și a cîștigat simpatia acestei regine abile, ambițioase și lipsite de scrupule, în timpul cît a stat la curtea lui Henric al III-lea, între ianuarie 1579 și februarie 1581, la Paris și la castelul Blois.

[2] In 1575 Petru Cercel — împreună cu aventurierul polonez Albert Laski — pleacă la Viena, la curtea lui Maximilian al II-lea (1564—1576), care îi făgădui sprijinul. Un an mai tîrziu, însă, împăratul moare, pe tron urcîndu-se fiul său, Rudolf al II-lea.

[3] Familie de nobili francezi. Petru Cercel corespondă cu Henri de Guise (1550—1588), principalul conducător al celebrului masacru din noaptea Sfîntului Bartolomeu (1572), cînd mii de protestanți fură uciși din ordinul regelui.

că a pus biruri grele, că a organizat asasinarea unor slujnici apropiați de-ai săi...

— Atunci de ce te frămînți atît? îl întrerupse geologul. Văd că tema lucrării e interesantă și — ceea ce e mai important — îți place.

— Dar nu e vorba de temă. Altceva mă frămîntă. Cum să redau cît mai aproape de adevăr firea acestui voevod, trăsăturile sale sufletești, cum să consider domnia lui, rolul său în istoria atît de agitată a Valahiei din a doua jumătate a veacului al XVI-lea? A fost el într-adevăr o personalitate strălucită prin cultura sa, un voevod luminat, un reformator care a opus rînduielilor turcești, retrograde, pe cele apusene, pe cele din Italia Renașterii, din Franța lui Ronsard și a lui Montaigne? Sau a fost — ca atîția alți domnitori ai veacului său — un aventurier lipsit de scrupule, un om stăpînit de lăcomie și de setea de a parveni, sinistru prin asasinatele pe care le-a poruncit, odios prin nemiloasa exploatare a poporului, pe care l-a împovărat cu biruri grele?

Vorbind, Paul Coman se plimba agitat prin iarba micii poieni. Părea că nu se adresează celor ce-l ascultau, ci că stă de vorbă cu sine însuși. Fără să-și dea seama, ridicase tonul, iar Costel, care era în apropiere, lăsase fluturii și gîzele, venind să asculte cu ochii mari.

După cîteva clipe de tăcere, Munteanu întrebă:

— Ai cercetat toate documentele, cronicile? Poate acolo să găsești răspunsul la problemele care te frămîntă.

— Luni și luni de-a rîndul, zi de zi, n-am ieșit din bibliotecă. Am studiat cîteva sute de documente referitoare la acea epocă și am studiat ce au scris învățații noștri despre Petru Cercel. Am devorat literalmente cronica lui Radu Popescu și Letopisețul Cantacuzinesc, am citit mii de pagini despre Valahia din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, dar în zadar. Cronicarii se contrazic, iar istoricii au fiecare altă părere. Atunci care-i adevărul? Întregul material documentar e pregătit; nu rămîne decît să mă așez la masa de scris și să aștern pe hîrtie lucrarea. Dar cum s-o fac? Îmi lipsește ideea centrală, firul roșu al Ariadnei, care să mă scoată din labirintul informațiilor contradictorii, îmi lipsește o șiră a spinării pe care să se axeze întreaga lucrare. În nici un caz nu vreau să fac un studiu pur informativ, obiectivist.

Profesorul tăcu o clipă, apoi adăugă:

— Tovarășa Ileana avea dreptate cînd spunea că cel care studiază istoria trebuie să dezvăluie sufletul eroilor așa cum se reflectă în însușirile și în atitudinea lor. Petru Cercel

a fost măreț sau meschin, generos sau lacom? A fost un om de o deosebită noblețe sufletească sau un asasin odios? Abia după ce voi rezolva această problemă, voi putea trece la redactarea lucrării.

— Cum crezi că o vei putea rezolva? interveni studenta. Dacă documentele și cronicile se contrazic...

— Cercetătorul istoriei trebuie să lucreze uneori ca un detectiv, începu Paul Coman gînditor, apoi se opri amintindu-și de făgăduiala dată profesorului Iosif Anton. „Nu trebuie să uiți nici o clipă — îi spusese savantul — că deocamdată e doar o ipoteză...".

— Cum voi rezolva problema? continuă el, deocamdată nu știu nici eu. Fapt este că de la Petru Cercel au rămas foarte puține documente. Știm că ducea o corespondență asiduă cu personalități de seamă din numeroase țări, dar nu avem decît puține scrisori. A scris numeroase poezii, dar în afară de imnul apărut în culegerea lui Stefan Guazzo „Dialogghi Piacevolli", tipărită la Veneția în 1586, nu cunoaștem nimic. De la acest voevod cărturar, care vorbea și scria în mai multe limbi, ne-au rămas mai puține documente decît de la mulți dintre predecesorii și urmașii săi. Unde sînt aceste documente pe care cu siguranță că le păstra, după obiceiul prinților pe care i-a cunoscut în Apus și cu care întreținea relații de prietenie? Dacă aș găsi materialul acesta, problema ar fi rezolvată...

— Ești sigur că asemenea documente au existat? întrebă studenta.

— Iar dacă au existat, interveni și geologul, poate au fost distruse. Sînt aproape patru sute de ani de atunci...

— Sînt sigur că au existat. Petru Cercel avea ca secretar particular pe un oarecare Berthier, pe care i-l dăduse Henric al III-lea, regele Franței, de asemenea pe italianul Francisco Sivori, care-i fusese atașat de către Alfonso d'Este, ducele Ferrarei. Mai ales Berthier era foarte priceput în treburi de acestea; slujise înainte ca secretar la diferite personalități de seamă din Franța și Italia; l-a urmat pe meleagurile noastre pe voevodul valah cînd acesta — în urma stăruințelor regelui Franței — a fost numit domn al Țării Romînești. Dacă actele cancelariei domnești n-au fost distruse, dacă mai există și pot fi descoperite, ele ar pune poate într-o lumină cu totul nouă relațiile principatelor cu forurile dirguitoare din Constantinopole, cu Transilvania lui Sigismund Bathory și Polonia lui Ștefan Bathory, cu Rusia lui Ivan cel Groaznic, cu puterile apusene din vremea aceea. În orice caz,

documentele ne-ar dezvălui sufletul acestui voevod, asupra căruia s-au emis teoriile cele mai contradictorii.

— Şi unde crezi că s-ar putea găsi ? întrebă studenta.

Paul Coman se uită gînditor la ea. Apoi privirea îi alunecă din nou peste crestele stîncoase ale Pietrei Craiului, deasupra cărora se învîrtea în zbor un şoim. Se adunau nori cenuşii care vesteau ploaia. Răspunsul întîrzie cîtva timp, după care veni scurt şi neaşteptat :

— Poate că la cîteva sute de metri de locul unde ne aflăm acum.

CAPITOLUL AL PATRULEA

în care Paul Coman vorbeşte de cele trei drumuri dintre Tîrgovişte şi Braşov, iar Costel se dovedeşte a fi mare amator de filme de aventuri

Declaraţia laconică şi neaşteptată a profesorului de istorie produse reacţii felurite la cei trei tovarăşi de drum ai săi.

Ileana Velescu tresări, iar geologul ridică şi el uimit capul. Costel uitase de cutia de carton pe care o ţinea în mînă şi în care cîteva gîze se zbăteau şi zumzăiau desperate de captivitatea ce le fusese impusă.

— Ce vrei să spui cu asta ? întrebă studenta. Ce să caute documentele lui Petru Cercel la poalele Pietrei Craiului ?

Profesorul se lăsă în iarbă şi începu să desfacă una dintre cataramele de piele ale rucsacului său. În timp ce cotrobăia printre nişte hîrtii aflătoare în buzunarul exterior al sacului, explica :

— La 16 aprilie 1585, Petru Cercel părăsea Tîrgoviştea îndreptîndu-se spre Transilvania. Boierii îl trădaseră, luînd drumul Giurgiului ca să se plîngă turcilor. Voevodul ducea cu el 500 de soldaţi şi 43 de care încărcate cu bani — tot tezaurul ţării —, cu pietre preţioase, cu haine şi mobile scumpe. Cronica nu spune pe ce drum a mers. Se ştie numai că, ajuns la Braşov — la vechea cetate a Barassoviei, cum i se spunea pe atunci —, a fost prins şi reţinut în închisoare de către magistratul Fogoras, care i-a confiscat şi averea. A evadat şi — după multe peripeţii — a ajuns din nou în

Italia, sărac lipit. În urma protestului sultanului Murad al III-lea [1], brașovenii sînt nevoiți să înapoieze turcilor prada bogată luată de la principele valah; dar, de data aceasta, sînt numai 14 care cu mobilă și bani, care sînt îndreptate spre Constantinopole. Se cunoaște și conținutul: 125.000 de dinari, 722 galbeni de aur, un mărgăritar mare pe care domnitorul îl purta la ureche, un sigiliu în valoare de 240 de galbeni, 14 haine de brocard și catifea, blănuri de rîs și zibelină, hamuri cu inele de aur și de argint, încrustate cu pietre prețioase.

În timp ce vorbea, Paul Coman scosese din rucsac o hartă și o desfăcuse pe iarbă în fața lui.

— Se pune întrebarea, continuă el, unde au rămas celelalte 29 de care? Nu e nevoie să fii cine știe ce matematician ca să socotești că, plecînd din Tîrgoviște cu 43 de care și sosind la Brașov cu 14, pe drum au rămas 29 de care. Chiar dacă admitem că magistratul Fogoras și brașovenii săi au reținut pentru ei o parte din bogățiile confiscate, rămîne totuși o diferență apreciabilă. În afară de aceasta, Berthier, secretarul particular al voevodului, a dispărut și el pe drum. El a plecat din Tîrgoviște, dar nici un document nu menționează că a sosit la Brașov. Berthier ținea arhiva lui Petru Cercel.

Profesorul se aplecă asupra hărții. Ceilalți se strînseră în jurul său, ascultînd explicațiile pe care Paul Coman le sprijinea urmărind cu creionul, pe hartă, itinerariile.

— De la Tîrgoviște la Brașov, voevodul și suita sa puteau alege trei drumuri. Le-am însemnat pe hartă. Primul este drumul negustorilor brașoveni, care duce de la Tîrgoviște, pe lîngă mănăstirile Dealul și Golgota, peste Morenii de astăzi — care pe vremea aceea nu era centrul industrial de acum, ci, probabil, un cătun cu cîteva case răsfirate pe o coastă de deal —, apoi pe valea Teleajenului și peste vama de pe vechiul drum al Buzăului, la Brașov.

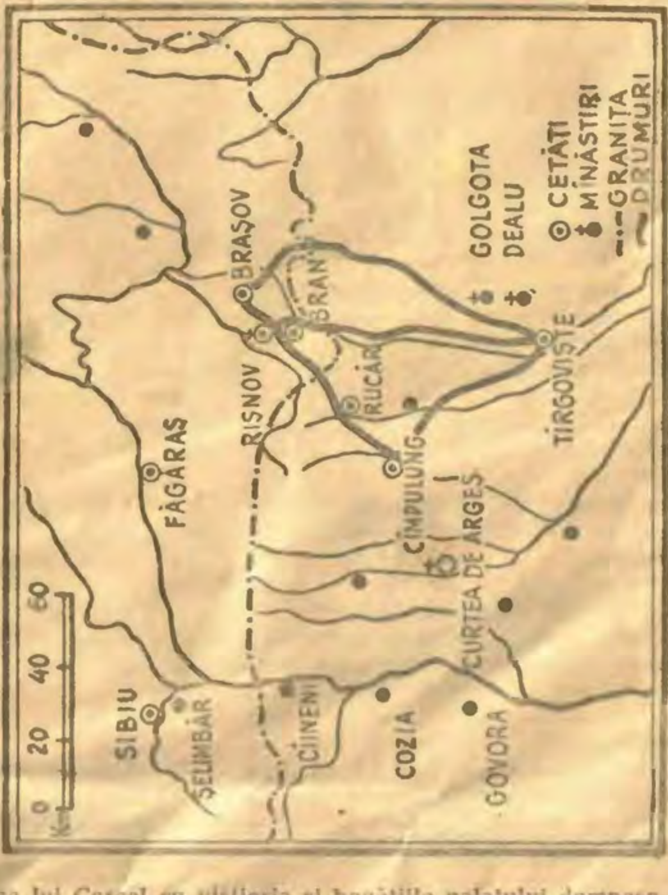
— Acesta este drumul firesc pe care trebuia să-l ia voevodul, interveni Ileana Velescu. Drum bătătorit de chervanele brașovenilor, care veneau uneori tocmai de la Lipsca, îndreptîndu-se spre orașele Orientului, în special spre Constantinopole, încărcate cu catifele, dantelă și brocarte, cu arme și porțelanuri. Și tot acesta era drumul pe care-l luau produsele romînești, ceara și mierea, vînatul și vinurile, foarte

---

[1] Murad al III-lea (1546—1596), avid de bani, topea aurul în bare și-l îngropa. A avut două sute de copii; cel mai mare, Mohamed al III-lea, spre a-și asigura tronul, a sugrumat 19 din frații săi.

apreciate pe vremea aceea la Brașov și mai departe, la Lipsca și pînă la Veneția.

— Așa este, făcu tînărul profesor. Și tocmai aceasta mă face să cred că Petru Cercel nu a ales drumul acesta. Era prea bătătorit, era drumul oficial. Mihnea Vodă avea partizani destul de numeroși în țară, care încercau să împiedice

fuga lui Cercel cu visteria și bogățiile palatului domnesc. Pe de altă parte, sultanul Murad al III-lea își avea funcționarii săi la vama Buzăului. Și nici magistratul Fogoras al Brașovului, legat prin puternice relații comerciale de Poartă, nu

putea să-l primească pe fugarul domn valah ca pe un călător oarecare, venit pe drumul obișnuit.

Profesorul tăcu o clipă, apoi continuă:

— Un al doilea drum posibil e cel care urcă de la Tîrgoviște pe valea Ialomiței, pe la Pucioasa, Pietroșița și Moroieni, apoi peste munți la Törzburgul săsesc, Branul de astăzi. De-aici, prin Rîșnov, e cale de cîteva ceasuri pînă la Brașov.

— E un drum foarte dificil, remarcă geologul. L-am făcut în urmă cu cîțiva ani, cînd eram student, în cadrul excursiei de studii.

— Da, e dificil. Îndeosebi porțiunea dintre Moroeni și Bran, peste munții Leaotei, e aproape inaccesibilă. Aceasta m-a făcut să părăsesc ipoteza că Petru Cercel ar fi ales calea aceasta. Nu trebuie să uităm că ducea cu ei 43 de care grele.

— Atunci, strigă studenta urmărind cu atenție harta, mai rămîne un singur drum: cel lîngă care ne aflăm acum!

— Înțeleg, în sfîrșit, de ce ai insistat să mergem pe-aici, interveni geologul. Cînd ne-am întîlnit la Cîmpulung, noi aveam cu totul alte proiecte. Voiam să urcăm Făgărașul. Dumnealui, zise întorcîndu-se spre studentă, o pornise pe urmele lui Petru Cercel. Numai că a întîrziat cam cu patru sute de ani...

Cîteva clipe domni tăcerea, întreruptă numai de susurul izvorului și de fîșîitul vîntului printre acele brazilor. Pe urmă geologul rîse scurt:

— E absurd... absurd... să crezi că după aproape patru veacuri vei putea găsi în felul acesta răspunsul la problema care te frămîntă! Acest răspuns trebuie să-l cauți în documentele prăfuite ale arhivelor și bibliotecilor, nu pe înălțimile ozonate ale Pietrei Craiului.

Petre Coman se aprinse la față și păru gata să izbucnească, dar în urechi îi sunară cuvintele profesorului Iosif Anton, omul la care ținea mai mult ca la oricine: „O ipoteză... numai o ipoteză...". Pături harta și o puse la loc, în rucsac.

— Ai dreptate, zise. E doar o ipoteză, neverificată pînă acum. Dar fiindcă tot mi-am permis o vacanță de două săptămîni... Știi doar că sînt un excursionist pasionat... Drumul de la Rucăr spre Țara Bîrsei e atît de pitoresc...

Îi părea rău că se lăsase prins de un entuziasm de moment și dezvăluise motivul ascuns ce-l mînase spre aceste locuri. Și nu pomeni nimic despre planul amănunțit pe care-l întocmise cu două nopți în urmă, împreună cu profesorul

Iosif Anton, pe veranda casei lui moş Petrache Negară. Nu vorbi nici de plita ciobanilor de la Cerdacul Stanciului, nici de salba Ancăi, fata învăţătorului din Rucăr, şi nici de scrisoarea primită de la profesorul Alexandrini...

Îşi strînseră cu toţii lucrurile şi se pregătiră de plecare.

— Plouă, strigă deodată Costel, întinzînd mîna spre crestele din zare.

În focul discuţiei nu observaseră că nori negri se strînseseră deasupra înălţimilor semeţe ale Pietrei Craiului, acoperind soarele şi întunecînd cerul. La miazănoapte, înspre cîmpia Bîrsei, cerul era aproape negru, şi o perdea deasă de ceaţă împiedica vederea.

— În cel mult o jumătate de ceas, ploaia ajunge şi aici, făcu geologul. Unde să ne adăpostim? Sîntem la patru-cinci ceasuri de casa pădurarului din valea Dîmboviţei şi cam tot atîta facem şi pînă la cabana Plaiul Foii. Nu-mi surîde deloc să stau cîteva ceasuri în ploaie, sub un brad sau în spatele unei stînci.

— E ploaie de vară, încercă Ileana să-l consoleze. Trece repede.

— Dar nu destul de repede ca să nu ne ude pînă la piele. Aversele de vară sînt cele mai puternice.

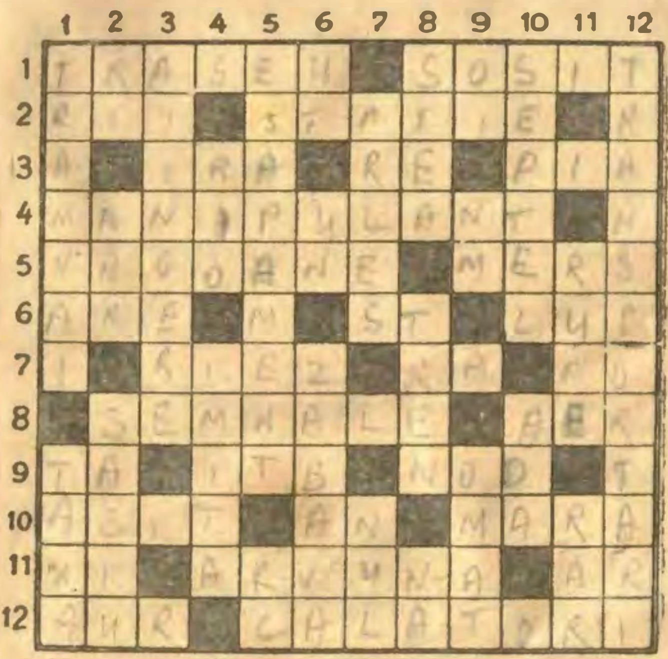
(Urmare în numărul viitor)

Coperta desen: D. IONESCU

CONCURSUL CLUBULUI GLUMEȚILOR CONTINUĂ

ETAPA a II-a

„Transporturi pe roate"

ORIZONTAL:

1. Cale, drum obligatoriu pe care-l urmează un mijloc de transport — Se zice de un tren sau un tramvai ajuns într-o stație.

2. Confesiune, cult — Câteodată aștepți în ea ore întregi, mai ales când este de tramvai.

3. Întreprinderea de reparații auto — Notă muzicală — Nume feminin.

4. Conduce unul din vehiculele destinate transportului public.

5. Pot fi de călători, marfă, tramvai (pl.) — Orar după care circulă orice mijloc destinat transporturilor publice.

6. Posedă — Liniște — Animal sălbatic.

7. Orășel în Franța — Zeu egiptean — Fluviu în Italia.

8. Indicatoare convenționale, acustice sau optice, întîlnite în transporturi — Fluid gazos și transparent.

9. Posesiv — Coordonează toate transporturile în comun din capitală — Dacă este de cale ferată, nu l mai desfaci niciodată.

10. Asociația științifică a inginerilor și tehnicienilor din R.P.R. — Măsură de timp — Localitate în regiunea Timișoara, aproape de Caransebeș.

11. Xenia Ionescu — Acont, parte din preț — Măsură agrară.

12. Metal nobil — Îi găsiți în tramvaie, autobuze, trenuri

VERTICAL:

1. Mijloc de transport în comun — Refrenul cunoscut al taxatorilor de la tramvai.

2. Risc, la început — Rîu în Elveția — Cadrul, scheletul unui vehicul.

3. Contact, în special între doi conductori electrici, așa cum este cazul troleului cu conducta, la tramvai sau troleibuz.

4. ...... de Janeiro sau .... de la Plata — A reproduce anumite mișcări sau gesturi etc.

5. Pe aici se evacuează gazele arse, de la motoarele autobuselor de pe linia 31, 47, 32 etc. — Regulatorul circulației, în limbajul ceferiștilor.

6. Notă muzicală — Numeral — Așteptare, întîrziere foarte frecventă în stațiile de tramvai.

7. Oraș în Franța, așezat pe Rhône, vestit prin remarcabile dovezi ale stăpînirii romane — Fără valoare.

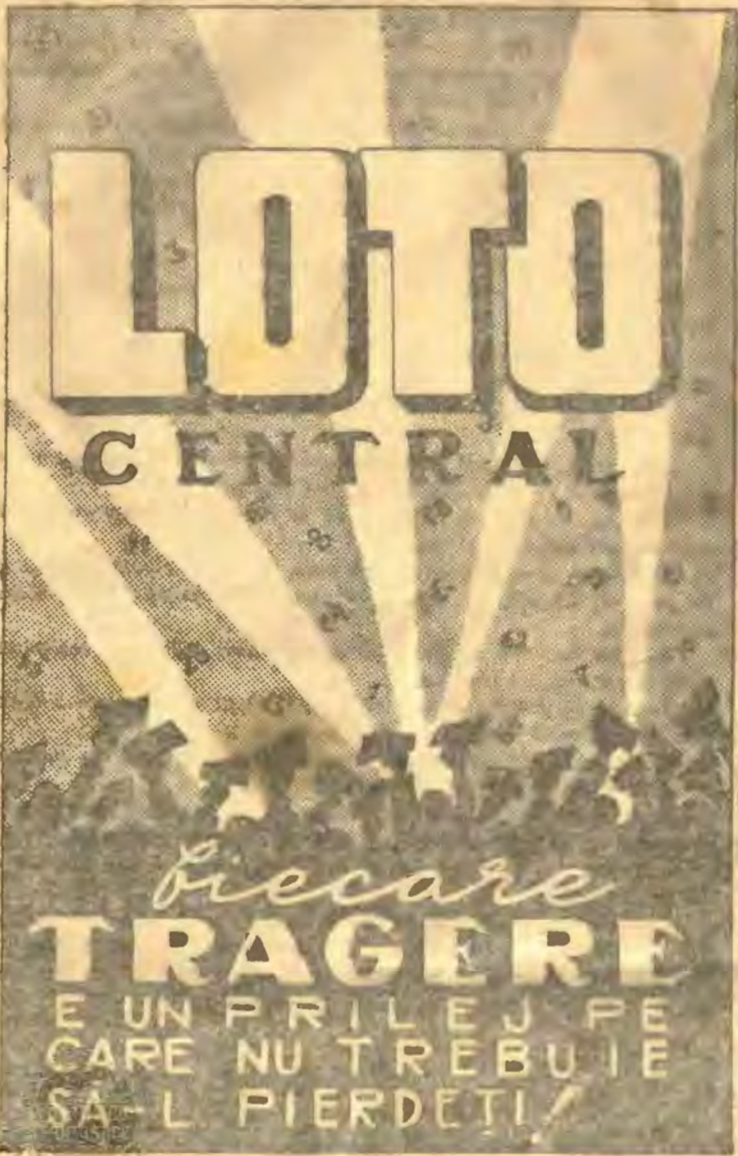
8. Corp ceresc care luminează prin emisiune proprie — Poate fi de călători, de marfă etc. (plural) — Poftim.

9. Animale — Niculae Marinescu — Îngreunează foarte mult circulația vehiculelor atunci cînd este în cantitate mai mare.

10. Totalitatea animalelor domestice dintr-o regiune sau comună — Alt nume feminin.

11. A desface, a despărți un obiect în două sau mai multe părți — Din cînd în cînd, la intervale mari, așa cum vin unele tramvaie.

12. Operația de a deplasa persoane sau mărfuri dintr-un loc într-altul, fie pe roate, fie prin aer, fie pe apă (pl).

LOTO
CENTRAL
fiecare
TRAGERE
E UN PRILEJ PE
CARE NU TREBUIE
SĂ-L PIERDEȚI!

2012

CLUB COLECȚIA Povestiri ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

cpsf.info

prelucrare & editor Costin Teo Graur

i.m. Pompilu

Au scanat, corectat, prelucrat.

Ceea ce nu au fost în stare redacțiile Știință și tehnică sau cei care au dat să continue CPSF, au reușit, cu multă dăruire, muncă și cheltuială, acești entuziaști.

Lor trebuie să le mulțumim pentru că avem acum posibilitatea să (re)citim legendara Colecție.

clandher
flash_gordon
eviligheorghe
krokodyliu
progressivefan3
car_deva
coolio
fractalus
panionios
nid68
un anonim (RK)
Gyuri
hunyade
dl. Dan Lăzărescu
Cilly Willy
fizikant
Doru Filip
connieG

(dacă este omis cineva, vă rog un email și reparăm greșeala!)

APARE DE TREI ORI PE LUNĂ - PREȚUL 1 LEU